

Koeru Keskkool

KOERU LEGEND UNO AAN

Uurimistöö

Autor: Mirjam Aan, 11. klass

Juhendaja: õp Siret Pärtel

Koeru 2015

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
1. LAPSEPÕLVEKODU JA PERE	5
2. MEENUTUSED SÕJAAJAST	10
3. KOOLIAEG	13
3.1. Esimesed kooliaastad Vao algkoolis.....	13
3.2. Seitsmes klass Koeru koolis	15
3.3. Õppimine Paides ja Tallinnas	16
4. SÕJAVÄETEENISTUS JA TÖÖKOHAD	18
4.1. Sõjavägi	18
4.2. Esimene töökoht Paide Laste- ja Noorte Spordikoolis	18
4.3. Koeru kooli kehalise kasvatuse õpetaja	20
4.3.1. Matkad õpilastega	22
4.3.2. Patriootilised mängud	23
4.4. Kolhoosi spordimetoodik-bussijuht.....	23
4.5. Koeru vallavalitsuse sotsiaalnõunik.....	25
4.6. Koeru Kultuurimaja direktor	27
4.7. Pensioniaeg	28
5. ABIELLUMINE JA PEREKOND	29
6. SPORDIVÕISTLUSTE KORRALDAJA	32
6.1. Koeru suve- ja talimängud	32
6.2. Väinjärve veepidu	32
7. HOBID	34
7.1. Näitemängu harrastaja	34
7.2. Jõuluvana	34
7.3. Isamees pulmades	35
7.4. Koeru valla muuseumi rajaja	35
7.5. Raamatute koostaja	36
8. TUNNUSTUSED	37
KOKKUVÕTE	41

KASUTATUD MATERJALID.....	42
LISA 1. SPORDIPILDID UNOST.....	43
LISA 2. SPORDIRAJATISTE PILDID	44
LISA 3. UNO JA VILME KULDPULMA PILDID	45
LISA 4. UNO LAPSELASTEGA	46
LISA 5. ISAMEES PULMAS JA PULMAKUTSE.....	47
LISA 6. TUNNUSTUSED JA AUTASUD EESTI VABARIIGI AJAL	48
LISA 7. AUKIRI KEHAKULTUURI JA SPORDI ARENDAJALE	49
LISA 8. AUKIRI KEHALISE KASVATUSE ÕPETAJALE.....	50
LISA 9. EESTI VABARIIGI TEENETEMÄRGI TUNNISTUS	51

SISSEJUHATUS

Leidub vähe inimesi, kes on oma elu ajal korda saatnud suuri tegusid ja saavutanud palju, kuid siiski arvavad, et seda on vähe. Legendaarne Uno Aan on alati rõõmsameelne, optimistlik ja täis energiat. Meeldejääv on ta oma tugeva käepigistuse ja sõbraliku oleku poolest.

Uurimistöö teema on „Koeru legend Uno Aan“. Töö eesmärgiks oli kirja panna tema elulugu, ettevõtmised ja saavutused. Valisin uurimistööks Uno Aani eluloo, sest tegemist on minu vanaisaga. Ta on mulle korduvalt rääkinud huvitavaid lugusid oma elust ja mul oli soov need kirja panna. Uurimistöö on minu panus jäädvustada meie perekonna ühe säravama inimese elulugu. Soovin selle kinkida Unole, tema õele ja kahele pojale.

Suurema osa uurimistööst moodustavad Uno enda jutustused ja mälestused. Viisin läbi intervjuu Uno õe Vaike Härmiga, kes rääkis hulgaliselt lugusid nende lapsepõlvest. Oma meenutusi jagasid kirjalikult Tiia Tippi, Eva Linno, Tiina Oraste, Siret Pärtel, Vilme Aan ja Toomas Aan. Töösse lisasin ka oma mälestused vanaisast.

Uurimistöö esimeses osas kirjutan Uno Aani lapsepõlvekodust, perest, õde Vaike mälestustest, pere igapäevaelust ja vanemate õpetustest, teises osas Uno lapsepõlvest sõjajal. Kolmandas osas meenutab Uno oma kooliaega Vaol, Koerus, Paides ja Tallinnas. Uurimistöö neljas osa käsitleb erinevaid ameteid, mida Uno on pidanud. Viiendas osas kirjutan Uno kohtumisest oma abikaasaga ja abiellumisest. Kuues annab ülevaate tema algatusel Koeru valda rajatud spordiehitistest ning korraldatud spordivõistlustest. Seitsmendas osas kirjutan Uno hobidest. Kaheksandas on loetelu kõrgetest tunnustustest, mida Uno on oma elu jooksul saanud.

Uurimistöö koostamisel järgisin Uno isa ütlust „Kõik töö, mis teed, tee usinasti“. Püüdsin anda endast kõik ja olla võimalikult põhjalik. Töö oli aeganõudev, sest materjali hulk oli väga mahukas.

Täna kõiki, kes aitasid kaasa uurimistöö valmimisele. Eriline tänu vanaisa Unole, kes oli nõus mulle andma kümneid tunde intervjuusid ning otsima tööks vajalikke lisamaterjale.

1. LAPSEPÕLVEKODU JA PERE

Uno Aan sündis 9. augustil 1936. aastal Julie Pauline (1898 – 1970) ja Anton Aani (1897 – 1984) peres. Isa Anton oli pärit Tartumaalt Udernast ja ema Julie Järvamaalt Vahukülalt. Isa sai pärast vabadussõda Järvamaale Vaole talukoha (Joonis 1), mille suurus oli 18 hektarit. Riigilt saadud laenu eest valmis 1924. aastaks elumaja. Talu nimeks sai Puiestee talu ning see asus Vao mõisa südames. Uno sünniks oli talu juba täies jõus ja küllaltki jõukas. (Aan U., 2014)



Joonis 1. Uno sünnikodu (Erakogust)

Enne Unot kasvas peres (Joonis 2) kolm last. Kõige vanem oli vend Paul (1924 – 1995), siis õed Vaike (1929) ja Elgi (1935 – 1988). Uno on öelnud: „Minu elu kodus oli väga ilus, sest olin kõige noorem ja kõik hoolitsesid minu eest.“ Kõige suuremad raskused tulid üle elada 1940. aastatel Teise maailmasõja sündmuste keskel ja riigikorra vahetumise ajal. (Aan U., 2014)



Joonis 2. Perepilt (Öömann, 1944)

Unole olid suurteks eeskujudeks õde Vaike ja vend Paul. Ta püüdis neid alati jäljendada. Kõige rohkem nägi tema kasvatamisega vaeva Vaike. Kui vanemad tööle läksid, jäeti ta Vaike hoolde. Õde pidi Unot kõikides oma mängudes ja tegevustes kaasa tassima. Unost 12 aastat vanem vend Paul oli töökas noormees, kellele meeldis hobustega askeldamine ja põllutöö. Pisikese poisina uudistas Uno tihti, kuidas vend suuri põllutöid tegi. Paulil oli komme tööd tehes alati vilistada. Venna eeskujul lõi ka Uno põllule minnes vile lahti. Kahekesi kuhugi minnes püüdis Uno tema moodi käia ja temaga sammu pidada. Vao koolis ja Koeru koolis täiendõppel õppides oli Paul tubli sportlane, olles hea kõrgus- ja kaugushüppaja. Tema jälgedes soovis ka Uno sporti teha. Unole meeldisid venna võistlustelt võidetud auhinnad, eriti uhked soome pussid. Kui venelased tulid, kästi kõik terariistad ja püssid ära viia, kuid vend peitis need keldri katuse alla. Pussid seisid seal 50 aastat, tupp oli küll ära kulunud, kuid tera oli alles. Paul õppis Koeru täienduskoolis puu- ja talutööd, et taluperemeheks saada. Vene aja saabudes asus ta õppima autojuhiks ja alustas tööd metsa väljavedajana. Uno tahtis väga temaga kaasa sõita ja tihti sai ta ka ise autot juhtida. Noorem vend oli alati abiks auto puhastamisel ja korrastamisel ning temaski tekkis tahtmine kunagi ise autoasjandust õppida. (Aan U., 2014)

Õde Elgi oli Unost ainult natuke üle aasta vanem. Elgi oli väga särtsakas ja rahmeldaja tüdruk, hoopis teistsugune kui Vaike. Tihtilugu kadus ta ära ja tegi keelatud asju. Kõige rohkem jäi Unole meelde järgmine lugu. Pisematel lastel polnud lubatud minna toast teisele korrusele lakka. Sinna viis vilets redel, millel oli üks pulk vahelt ära. Elgi ronis ikkagi, kuid ei saanud sellest katkisest kohast üle ja libises. Ta jäi seelikut pidi rippuma seinal oleva konksu otsa, kuhu tavaliselt riputati tööriistu. Tüdruk hakkas kohe hüüdma: „Aps, aps, tooge mulle ruttu suhkruvett!“ Suure ehmatusega osutus tähtsamaks maitsev suhrukuvesi kui konksu otsast alla saamine. Selliseid sekeldusi juhtus temaga sageli. (Aan U., 2014)

Õde Vaike mäletab, et Uno sündis öösel. Ta meenutab: „Paul äratas mind, sest köögist oli kuulda nutva lapse häält. Elgi oli alles 1,5-aastane, arvasin, et tema nutab. Tegelikult pesti köögis beebit. Hommikul kutsus ema meid väikest venda vaatama. Elgi tahtis titat sülle võtta ja kaua aega jooksis emaga võidu, kui poiss häält tegi. Hiljem tuli mul endal nooremat õde ja venda hoida. Kui minu sõbranna Elvi meie juures mängimas käis, siis olid meil nukkude asemel Elgi ja Uno. Päris nukkudega sai mängida Elvi juures.“ (Härm, 2015)

Vaikel on meeles rohkesti teisigi mälestusi oma lapsepõveajast koos noorema vennaga. „Mulle meenub, kui sõitsime salaja Pauli jalgrattaga. Elgi panin pakiraamile, Uno ette pulga peale ja ise sõitsin pulga alt. Sõitsime niimoodi mööda puiesteed ja see sõit jäigi saladuseks.“ (Härm, 2015)

Tagantjärele tundus Vaikele koleda trikina ka see, kui nad käisid sõbrannaga heinavirnas hüppamas. „Ronisime seina äärele ja hüppasime sealt hooga alla heina sisse. Väikesed lapsed upitasime ka üles – Elgi hüppas ise, aga Unot ma viskasin alla. Paar korda viskasin, siis ta enam ei tahtnud. Selle peale võtsin ta endale sülle ja hüppasime siis koos, nii oli ta nõus. Nüüd mõtlen küll, mis kõik oleks võinud juhtuda, kuid ka see seiklus jäi vanematele teadmata.“ (Härm, 2015)

„Kord olime Kallastel tädipoja juures tema tütre Maie katsikul. Seal oli ka pildistaja kohal, kes Elgit, Unot ja mind pildistas. Unol oli uus ülikond ja põll ees. Pildile ei tahetud poisile põlle ette ja ema võttis selle ära. Poiss aga protesteeris selle peale nutuga. Niimoodi jäigi ta nutuse näoga pildile (Joonis 3). Pärast sai ta põlle ette tagasi ja oli jällegi hea laps edasi.“ (Härm, 2015)



Joonis 3. Uno koos õdedega (Erakogust, 1939)

„Sügisel käis taludes viljapeksumasin ning peeti talguid. Ühel hommikul pidi isa Grünbergile talgutele minema. Vaatas, et küün oli veel koristamata ja homme pidi viljapeksumasin meile tulema. Isa ütles siis alles 4-aastasele Unole, et ta noor mees võiks selle korda teha. Uno võttis sõnasabast kinni ja koristas terve küüni ära. Kui töö tehtud, küsis emalt, kas ta võib nüüd ka talgutele minna ja saigi loa. Kui Grünbergil hakati lõpetama, aitas Unol ka seal luuuga pühkida. Külanaised kiitsid ja lubasid tööka poisi igale poole kaasa võtta.“ (Härm, 2015)

„Kord, kui Paul ja Uno kodus haiged olid, tulin ma koolist ja nägin, et Uno peseb nuttes põrandat. Tal oli kõrge palavik, kuid ta ei tahtnud tööd pooleli jätta. Aitasin poisil voodisse minna ja lõpetasin põrandapesu ise.“ (Härm, 2015)

„Kui Uno oli 11-aastane, ostis Paul mootoriga viljapeksumasina. Uno ülesandeks oli plokiga õlekimbud lakka tõmmata. Mina pidin aganaid võtma ja vahepeal käisin ka Unole abiks. Üldiselt oli see lapsele ränk töö, kuid ta sai väga hästi hakkama ja ei virisenud.“ (Härm, 2015)

„1938. a talvel oli koolis jõulupuu ja käis jõuluvana. Kuna oli tuisune ilm, siis viis Paul meid läbi hangede koolimajja. Mäletan, kui Paul pani Unole mantlit selga ja küsis, kas tal salm on peas. Uno vastas, et ei ole. Selle peale Paul ütles, et kui jõuluvana küsib, kas ta lugeda oskab, siis vastaku „jah“ ja lugegu „üks, kaks, kolm“. Jõuluvana küsiski Unolt seda ja pärast uhket „üks, kaks, kolm“ lugemist saigi ta oma kommikoti kätte.“ (Härm, 2015)

Uno vanemad olid talupidajad. Nende talus olid lehmad, mullikad, vasikad, sead, lambad ja hobused. Kuna isa oli selgroogu vigastanud ja ei saanud rasket tööd teha pidi Uno juba 7-aastaselt hakkama hobustega põllul käima. Ta töötas põllul kahe hobusega, tehes seda nii enne kui ka pärast koolitunde. Põllutöö meeldis talle sedavõrd, et poiss sooviski peale 7. klassi lõpetamist minna Jänedale põllumajandust õppima. Ema ei kiitnud seda mõtet heaks, sest moodustatud kolhoosid olid nõrgal järjel ja teenistus seal polnud kiita. Ema ütles, et põllumehe elu on vilets ja läheb veel hullemaks. (Aan U., 2014)

Uno peab kõige suuremaks kodust saadud õpetuseks õiget töökasvatust. Palju jälgis Uno isa töid ja tegemisi. Isa õpetas lapsi erinevate tööriistadega töötama, hobuseid rakendama ja loomi söötma. Vanemad olid alati rõhutanud, et tööd peab tegema hästi korralikult ja midagi ei tohi ripakile jätta. Isa iidne ütlemine „Kõik töö, mis teed, tee usinasti“ meenub Unole nüüdki, kui ta mõne tegevuse kallale asub. Ise on ta jõudnud mõttele, et „kui hästi ei tee, siis ära üldse tee“. (Aan U., 2014)

Uno, tema õdede ja venna mänguasjad olid kõik ise tehtud. Uno mänguasjadeks olid Pauli poolt puust välja voolitud mitmesugused koduloomad. Õdedel olid ema tehtud nukud. Nuku pead olid laadalt ostetud ja siis nende külge kehad õmmeldud. Mängukaaslasteks olid naabrilapsed ja sõbrad. Uno sõbrale tõi tema linnas elav tädi tihti uusi mänguasju, seepärast oli huvitav tema pool mängimas käia. Kuid tema enda mänguloomad olid ikka kõige armsamad. Sõpradega

mängisid nad kooli, raamatukogu, keksu, pallimänge ja *ukraadinat*. Raamatukogu mängides võtsid lapsed kodust kõik oma raamatud kaasa ja laenutasid mõned ka Vao raamatukogust lisaks. Mängu käigus laenutasid nad üksteisele raamatuid ja lugesid need ka läbi. Koolivaheaegadel käisid nad tihti koolimaja juures mängimas. (Aan U., 2014)

Kõikidel pühadel heiskas isa hommikul Eesti lipu ja siis sõideti kirikusse või onude juurde külla. Need olid huvitavad reisirid, kus vankri ette pandi kõige parem hobune ja sellele parimad rakmed külge. Vankrisse asetati enda kootud saanitekid. Talvel pandi hobustele kellad kaela ja sõideti kirikusse. Eredalt on Unole meelde jäänud, kui Saksa ajal taastati Koerus uuesti ausammas, mille venelased olid maha lammutanud. Unole on siiani meeles see suur rahvahulk, mis oli ausambaplatsile kogunenud. Selle ürituse ajal istutati platsile ka üks ilus kask. See kask meenutab talle praegugi, et ausammast on kaks korda lammutatud ja uuesti üles ehitatud. (Aan U., 2014)

Jõulude tähistamine oli nende peres uhke. Nad tõid isaga metsast kuuse ja ehtisid selle. Kuna sel ajal oli küünlaid raske saada, valati need ise lambarasvast. Kõik kommid ja präänikud, mis lapsed said, kaunistasid nende puud kogu pühade aja. Jaanipühadel oldi koos sugulastega ja käidi jaanitulel. Vao jaanituled olid rahvarohked ja peeti mõisa lähedal külakiige juures. (Aan U., 2014)

Vaol oli aktiivne külaelu. Tegutsesid Pritsimeeste Selts, Kaitseliit ja Naiskodukaitse. Vao mõisa pargis toimunud pritsimeeste võistlused olid alati väga uhked ja tõid kohale palju rahvast. Kõige esimene mälestus Eesti ajast pärineb 1940. aastast, enne kui Eesti Vabariik muudeti ENSV-ks. Siis toimus suur pidustus Vao kooli 100-aastaseks saamise puhul. Sellel üritusel olid kohal juba Vene valitsuse esindajad. Unol on meeles, et lava kõrval rippusid ühel pool Eesti lipp ja teisel pool Vene lipp. Kõnede ajal kukkus järsku Vene lipp maha. Tema märkas just seda hetke ja ka seda, kui keegi lipu uuesti püsti pani. Rahvale jaotati laululehti ja hakati laulma „Internatsionaali“. See jäigi viimaseks mälestuseks endisest Eesti Vabariigist, sest 6. augustil olid nad juba NSV Liidu koosseisus. (Aan U., 2014)

2. MEENUTUSED SÕJAAJAST

Sõjaajal, kui lennukid üle lendasid ja pommitasid, tuli perel alati varjuda. Selleks ehtasid nad oma varjendi, kuhu häire korral minna ja oodata, kuni pommitavad lennukid mööduvad. Kui oli kuulda lähenevate lennukite mürinat, siis oli Uno alati esimene, kes talli seina äärde kõhuli viskus, sest nii oli soovitatud teha. (Aan U., 2014)

Uno mäletab 1944. aasta märtsipommitamist nii eredalt, justkui oleks see eile juhtunud. Selgel ööl paistis ka Järvamaale, kuidas Nõukogude lennukid Tallinnat pommitasid. „Ühel hetkel lõhestas vaikust tohutu lennukimürin, õhk lausa kõmises,“ mäletab ta. Terve tema pere kogunes maja trepile lennukite ülelendu vaatama. Jälgiti vaikides, kuid lastele tundus võimsate valgustuspommide tuledesära vahvalt värviline. Õudne hakkas siis, kui lennukite tekitatud õhuline ei tahtnud lõppeda, sest Tallinnale heideti üle 3000 pommi. Pärast pommitamist kutsuti maarahvast üles linnast põgenenud inimesi enda juurde võtma. Uno mäletab, kui põgenikke majutati ümbruskonna taludesse. „Tulid nii need, kes jäid peavarjuta, kui ka need, keda kannustas hirm uute pommitamiste ees,“ selgitas ta. See lapsepõlvemälestus on teda saatnud terve elu. (Saarpuu, 2014)

Peale seda, kui sõjategevus oli Vao ja Koeru kandis lõppenud, algas oktoobris ka koolis õppetöö. Sõjast oli maha jäänud väga palju relvi ja laskemoona, mis poistele suurt huvi pakkusid. Suuremate eeskujul prooviti ka pauku teha ja lõhkekehi lahti monteerida, et sealt püssirohtu ja muid vidinaid kätte saada. Ka Uno ja tema sõbrad ei jäänud sellest tegevusest kõrvale. Ühe granaadi lõhkemise juures olles tabas Unot mitu kildu. Verd oli küll palju, aga kõik lõppes siiski õnnelikult, kuigi üks kildudest on veel praegugi vasakus kõrvas. (Aan U., 2014)

Kahjuks kahel Uno mängukaaslasel nii hästi ei läinud. Poistel tuli mõte tüdrukutele ilusad kullakarva sõrmused kinkida. Selliseid rõngaid oli võimalik saada kahurimürsu seest. Mõnel poisil oli taoline „monteerimine“ juba varem õnnestunud. Töö tegemiseks oli vaja ainult õige mõõduga võtmeid. Sobilik mürsk oli poistel juba varem Aruküla tiigi juures teetruubi sisse peidetud. (Aan U., 2014)

Mürsu lammutamine oli kokku lepitud 1945. aasta 12. jaanuari varahommikuks. Kõik asjaosalised pidid enne koolitundide algust tiigi juurde kogunema. Kuid ilm oli väga külm ja poissi, kes pidi võtmed tooma, ei lubatud pakase tõttu sel päeval kooli tulla. Aga ega sellepärast töö tegemata tohtinud jääda. Üks poistest teatas, et tema isa lööb kodus kõik mutrid haamri ja meisliga lahti, ning otsustati seda moodust ka mürsu juures katsetada. (Aan U., 2014)

Vao küla poiss Helmut Elli (24.09.1934, V kl) istus mürsu peale ning asus meisli ja haamriga toimetama. Tema kõrval andis nõu Helmuti naabripoiss Kalju Thomson (20.01.1935, II kl). Veidi eemal seisid Roland Rosentau (5.12.1934, II kl), Albert Sikk (17.01.1931, V kl) ja Otto Sikkmann (3.09.1935, II kl). (Aan U., 2014)

Ja siis see kohutav õnnetus juhtuski. Mõne haamrilöögi järel kõlas kõva pauk, mis pani isegi koolimaja aknad värisema. Kõige lähemal olnud poisid, Helmut Elli ja Kalju Thomson, said kohe surma. Roland Rosentau sai raskelt vigastada ja suri teel Paide haiglasse. Alberti ja Otto paiskas lööklaine sündmuspaigast väga kaugele ja nad pääsesid luumurdude ja põrutustega. (Aan U., 2014)

Noorusajast on Uno mälestustes ka kohtumine metsavennaga. Kui kolhoosid moodustati, siis kuulutati Jõekülas Räägu talus elanud Lindermannid kulakuks. Pere jättis oma kodu maha ja läks metsa. 1949. aastal anti Räägu talukoht kasutada Vao kolhoosile. Uno käis koos sõbraga seal kolhoosi noorloomi karjatamas. Õhtuti pidid nad loomad suure küüni alla ajama ja üle lugema. Ükskord avastasid nad, et 80 loomast üks on puudu. Mullikat otsides märkas Uno järsku eemal puu oksa küljes rippuvat automaatpüssi ja seal lähedal ka üht meest. Poiste ehmatus oli suur ja nad arvasid, et neil pole mehe käest enam pääsu. Välkkiirelt otsutati jooksu panna ja ei peatunud enne, kui 16 kilomeetrit koduteed läbi sai. Kolhoosi esimehe juurde läksid nad jutuga, et ei saa enam karja ajada, kuna on haigestunud. Teised poisid olid rõõmsad, et said nende töö endale. Hiljem tunnistasid Uno ja ta sõber, et nad ei olnud haiged, vaid kartsid metsavennaga uuesti kohtuda. (Aan U., 2014)

1949. aasta märtsikuus oli Unol koolivaheaeg. 25. märtsi hommikul ärgates märkas ta, et mööda teed voorisid suured sõjaväe veoautod. Sõber Aksli poole minnes nägi ta ka nende koduõuel üht sarnast autot. Aksli perel kästi kiiresti asjad pakkida ja auto peale minna. Peale koolivaheaega kooli jõudes oli Uno kõrval koht tühi – tema pinginaaber oli küüditatud. Uno pidas Siberisse saadetud sõbraga kirjavahetust. Iga kuu proovis ta nende perele saata vähemalt ühe paki toiduga.

Pinginaaber Aksel oli Siberis seitse aastat. Uno oli kõige selle pärast Venemaal pettunud ja keeldus ka vene keelt õppimast. Vene keele õpetaja käis nende kodust piima viimas ja üritas siis ka poissi pisut õpetada. Niipea kui Uno õpetajat tulemas nägi, pani ta plehku, et mitte vene keele õppimisega tegeleda. (Aan U., 2014)

3. KOOLIAEG

3.1. Esimesed kooliaastad Vao algkoolis

Uno koolitee algas 1944. aastal, kui ta oli 8-aastane. Sama aasta suvel kestis veel suur sõda. Uno ootas koos sõber Aksliga väga kooliminekut. Kuid neile räägiti, et kooli minemisest ei tule sel aastal midagi välja, sest sakslaste taganedes tulevad venelased, kes purustavad ja tapavad kõik oma teel. Enne septembrit aga oli Saksa sõjavägi alles Vaol ja osa sõjaväelasi ööbis ka nende juures. Poistele paistis, et sellel sõjal lõppu ei tulegi. (Aan U., 2014)

Ükskord, kui Uno sõbraga õues mängis, sõitis ratsanik suure ratsahobusega otse majatrepi ette ning rääkis valjult midagi saksa keeles. Kõik sõdurid, kes nende majas elasid, lõpetasid oma tegemised, pidid asjad kokku panema ja lahkuma. Üks sõdur, kes parasjagu pliidi ääres pannkookidega askeldas, andis panni emale, et ta neid edasi küpsetaks. Poistele maitsesid need moosiga pannkoogid nii hästi, et neil oli isegi pisut kahju, et sakslased ära läksid. (Aan U., 2014)

Samal ajal liikus maanteel ka palju venelaste eest põgenevaid inimesi, hobuveokitel ja traktoritel suuri kraamikoormaid vedades. Neile lisandusid sõjamasinate voorid, kes põgenesid samuti Pärnu poole. Uno jälgis nende vooride liikumist teest veidi eemal kartulipõllul. Äkki ta märkas, et Koeru poolt lähenes väga madalalt lennates lennuk ja hakkas üle tema pea kuulipildujast tee peal liikujaid tulistama. Uno viskus põllule kõhuli, mõned kuulid lendasid ka sinna kõrvale kartulivagudesse. Tee peal aga toimus midagi õudset. Kostis inimeste kisa ja hobuste röögatusi. Põgenikud ja sõdurid jooksid teelt põllule laiali. Sama tegid ka juhtimise kaotanud hobused. Hulk inimesi jäid surnuna või haavatuna teele lamama. Kuulidest said tabamuse ka paljud hobused. Lennukite kaugenedes tõusis ta vagude vahelt ja tormas kiirelt koju. See oli Uno kõige õudsem sõjakogemus. (Aan U., 2014)

Pärast sõdurite lahkumist käis Uno koos sõbraga kooli juures vaatamas, ehk saab varsti kooli minna. Ühtegi inimest pargis ei olnud. Maha oli jätud kuulipildujaid, püsse ja padruneid. Kooli tahvel oli õue puu alla toodud ja selle peal oli poolik tapetud siga. Poisid pidasid asjalikult nõu ja arvasid, et järgmisel päeval ei tule kooliminekut siiski midagi välja, sest siga oli ju alles tahvli peal. (Aan U., 2014)

Kooli juurest ära tulles leidsid poisid täitesulepead, mida nad olid näinud ainult jõukatel inimestel. Kumbki sai kaks tulepead. Mõisa pargist välja tulles nägid nad järsku heki tagant püssitääki, mis oli suunatud otse Uno rinnale. Ta hakkas karjuma, sest kartis, et venelane ta kohe tapab. Poisid tardusid hirmununa paigale. Sõdur aga võttis nende käest täitesulepead ära, sõnas midagi vene keeles ja kõndis minema. Pärast tuli välja, et need „täitesulepead“ olid hoopis väikesed lõhkekehad, mis oleks lahti tehes plahvatanud ja poisse tugevalt vigastanud. Sama venelasega kohtusid nad pisut hiljem, kui ta tuli üle põllu, hobune ketiga käe kõrval. Ta andis hobuse Uno isale ja võttis nende pere kõige parema hobuse koos vankriga endale. Sõdur ähvardas veel isa püssiga ja lahkus. (Aan U., 2014)

Kooli sai Uno minna alles oktoobris (Joonis 4). Vene ajal õpikuid kohe ei olnud, kuid saksa ajal kasutatavatest õpikutest õppida ei tohtinud. Kodust oli vaja muretseda mõni paberileht või vihik, mille peale kirjutada. Nad lugesid aabitsast ja tegid arvutusülesandeid. Kõik õpetused olid kantud Vene võimu propagandast. Ka korralikke klassitunnistusi polnud, vaid hinded kanti tavalisele paberilehele. Päris tunnistused saadi alles õppeaasta lõpus. Järgmisel õppeaastal saabusid ka uued kooliõpikud. Koolis oli kolm klassituba ja igas ruumis õppis kaks klassi koos. Kui õpetaja tegeles ühe klassiga, siis teine klass tegi oma kirjatööd ja nii vaheldumisi. Unol läks õppimine hästi, hinded olid peamiselt neljad ja viied. (Aan U., 2014)



Joonis 4. Vao koolipere (Erakogust, 1946-1947)

Peale koolitunde tegeleti aktiivselt ka klassivälise tööga. Neile tuli vene keele õpetajaks üks näitlemishuviline inimene Narvast. Selgeks õpitud näitemängudega esineti Kalitsas, Abajal ja Udeval. Kehalise kasvatuse õpetaja Gunhard Rundu õpetas neile püramiide ja ka väikseid kahekõnedega naljandeid. Löödi kaasa kergejõustikuvõistlustel ja rahvastepallis. Vao kooliga

osaleti Koerus Väinjärve valla võistlustel koos Koeru, Udeva, Tudre, Rõhu, Väinjärve ja Ramma koolide esindustega. Unol õnnestus ka mõned jooksud võita. Sporti meeldis talle alati teha. Põhiliselt mängiti erinevaid sportmänge. Trenni moodi oli hiljem talvel suuskadega ja suvel joostes Vaolt Koerus kooliskäimine. Vabadel pühapäevadel sai suuskadega käidud Riigimäel, Merja linnamäel või Aruküla Mullamäel. Sellel ajal olid laste seas suusatamine ja kelgutamine väga populaarsed, Mullamäel oli mõnikord ligi 100 last. (Aan U., 2014)

Algkoolis õppimise ajast (Joonis 5) meenuvad ühised klassi matkad, mis toimusid vähemalt paar korda aastas. Käidi Norras, Väinjarvel ja Koerus. Näiteks ühel matkal kohtuti Udeva mõisa juures Norra kooli lastega. Suvevaheajal korraldati ka üks suurem ekskursioon. Meeles on, et käidi Viljandis ja Peipsi ääres. Ekskursioonile sõideti Koeru Piimaühistu veoauto lahtises kastis, kuhu olid ka kased kaunistuseks peale tõstetud. (Aan U., 2014)



Joonis 5. Koolipoiss Uno (Erakogust)

3.2. Seitsmes klass Koeru koolis

7. klassi läks Uno Koeru kooli. Seal oli ta juba natuke lohakam ega jõudnud tihti enam tundidesse. Kui ta koos sõbraga esimesel koolipäeval viimastena klassi jõudsid, üllatas neid suur laste hulk – nende klassis õppis 39 last. See oli harjumatu olukord, sest Vao koolis oli sama arv õpilasi terve kooli peale kokku. Ta ei olnud nii palju lapsi ühes klassiruumis korraga kunagi näinud. (Aan U., 2014)

Ükskord arutasid nad sõber Ilmariga, et kui nad paar päeva puuduksid, ei paneks nende äraolekut suures õpilaste hulgas keegi tähele. Nii ka tehti ja nende mõnepäevast popitegemist tõepoolest alguses ei märganud. Seejärel said poisid julgust juurde ja otsustasid puududa juba pikemat aega. (Aan U., 2014)

Uno ehtas koos Vao poistega kooli lähedale metsa onni. See sai kaevatud küngaste vahele maa sisse ja kaetud pealt kuuseokstega. Onni viisid nad vanu vaipasid, loomanahku ja ka sõjast maha jäänud korstnaga ahju. Igal hommikul lahkusid nad kodust ja jõudsid tagasi nagu tavalistel koolipäevadel, kuid tegelikult toimetasid kogu selle aja onnis. Päevad möödusid kiiresti, alguses onni ehitades, hiljem seal mõnusalt aega veetes ja kaarte mängides, samal ajal kui teised koolis kontrolltöid tegid. (Aan U., 2014)

Kui nad ükskord jälle kooli läksid, kutsus klassijuhataja nad enda juurde ja päris, miks nad koolist puudusid. Poisid kinnitasid, et nemad on kogu aeg koolis olnud aga õpetaja pole ehk märganud. Hiljem pidid ikkagi tunnistama, et puudusid ilma põhjusega. Klassijuhataja käest said nad pragada ja pidid ootama direktori määratud karistust. Pärast imestasid nad sõbraga tõsimeeli, kuidas õpetaja aru sai, et neid koolis polnud. Iga päev ju klassist keegi puudus. (Aan U., 2014)

Kooli direktor Evald Lindsalu neid aga ei karistanud, vaid andis poistele suusad ja käskis hakata iga päev suuskadega koolis käima. Unol oli hea meel, et nad seekord kergelt pääsesid. Suusatamine hakkas aga poistele nii meeldima, et hiljem osaleti koguni võistlustel ja võideti rajoonis ka auhinnakohti. Unole kujunes suusatamisest hobi terveks eluks. Samal ajal paranes ka õppeedukus ja suuri pahandusi enam polnud. (Aan U., 2014)

3.3. Õppimine Paides ja Tallinnas

7. klassi lõpetamise järel soovis Uno venna eskujul Tallinna tehnikumis autoasjandust õppida. Samal suvel töötasid nad sõbraga auto peal laadijatena. See töö oli nende vanuste poiste jaoks aga liiga raske. Uno vigastas rängalt lihaseid ja haigestus. Koerus arsti juures käies kutsuti ta järgmisel päeval uuesti tagasi. Uno aga otsustas kohe Tartu arstide poole pöörduda. Ta sõitis rattaga Rakkesse ja sealt edasi rongiga Tartusse. Maarjamõisa haiglas ei tahtud teda kohe vastu võtta, vaid nõuti saatekirja ja kästi järgmisel päeval koos vanemaga tagasi tulla. Siis rääkis ta arstidele, et ta on ikka väga haige ja pole Tartus kuhugi minna. Tänu tema järjekindlusele arstid leebusid ja võtsidki ta ravile. Kui Uno novembrikuus haiglast välja sai, oli ta täielikult paranenud. (Aan U., 2014)

Vanemad arvasid, et hetkel oleks kõige sobilikum õpinguid jätkata Paide keskkoolis. Seal õppiski ta õppeaasta lõpuni. Paides tegeles ta palju spordiga ja sai eriti tugevaks just suusatamises ja kergejõustikus. Huvi autode vastu oli vaibunud ja koos kolme kaaslasega läksid nad õppima Tallinna kehakultuuritehnikumi. Pool aastat elasid nad hotellides ning hiljem mäetehnikumi vanades ühiselamutes. Uno kuulus selle kooli viimasesse lendu. Kuna tehnikumi hakati likvideerima, siis oli majutuskohadega ka kitsas. Viimasel aastal paigutati Uno koos kolme targema poisiga koolimajja elama. Poistele see meeldis, sest hommikul ärgates sai kohe koolitundi minna. Lisaks oli neil võimalus kõikides klassides käia ja kantseleist posti võtta. (Aan U., 2014)

NSV Liidu ajaloo eksamini oli aega õppida kaks nädalat. Uno avastas kantseleis käies, et ajalooõpetaja oli eksamipiletid juba valmis teinud. Seda uudist jagas ta ka toanaabritega ja poisid märkisidki endale piletid ära. Peale seda poosetasid nad teiste ees, et mis nad ikka õpivad, parem suvitavad niisama. Kui eksami päev kätte jõudis, olid nad juba varakult klassi ukse taga, et märgitud pileteid keegi kogemata varem ära ei võtaks. Klassi minnes avastas Uno ehmatusega, et kõik piletid olid ümbrikutesse suletud. Väriseval käel võttis ta ühe ümbriku ning suur oli tema rõõm, kui ümbrikust tuli välja varem märgitud pilet. Selle ehmatuse peale hakkas ta koguni kõva häälega naerma. Teistel poistel aga nii hästi ei vedanud. Hiljem ta selliseid tempe enam ei teinud, õppis hästi ja lõpetas tehnikumi kiituskirjaga. (Aan U., 2014)

1950. aastate alguses oli isal ja emal elu kolhoosis väga raske. Ema oli lüpsja ja isa karjamees. Tööd tehti palju, aga palka rahas peaaegu üldse ei makstud. Tehtud töö eest anti vaid rukist, kaera, nisu, põhku ja heina. Perel raha eriti ei olnud. Uno sai stipendiumit 200 rubla, millest 100 andis koju. Põhiliselt käis ta koju rongiga. Sõitnud Järva-Jaani, Esna või Rakke jaama, pidi sealt edasi Vaole jala kõndima. Raske oli talvel kõrgetes hangedes sumbata ja pisut oli ka hirmu metsavendade ees. Vahel sai kooli käia ka jalgrattaga. Laupäeval sõitis Uno rattaga Tallinnast koju ja pühapäeval peale lõunat hakkas jälle tagasi minema. Pakiraamile pandi kaasa kaks nõud: ühes kartulipuder lihaga ja teises piim. 120 km läbimiseks kulus kõige kauem vastutuult sõites 8 tundi. Vana rattaga oli see päris raske katsumus. Kuid teinekord laupäeval koju jõudes suutis ta isegi Koeru pidusse minna. (Aan U., 2014)

4. SÕJAVÄETEENISTUS JA TÖÖKOHAD

4.1. Sõjavägi

Unol tuli sõjaväkke minna 1955. aastal. Kuna Eesti korpusesse võeti tugevaid spordimehi, siis õnnestus Unol Eestisse jääda. Ta sattus Tallinna kahurväepolgu spordiroodu, kus tuli ka esimene sõjaväeõppus läbi teha. Seal kestis teenistus kuni 1956. aasta kevadeni, sest siis likvideeriti kõikides liiduvabariikides rahvuskorpused ja enamik eestlasi saadeti Venemaa väeosadesse. Tänu spordiga tegelemisele õnnestus Unol taas jääda Eestisse – teenistus jätkus Tallinnas Tondil asuvas Matrossovi polgus. Sõjaväes oli Uno natuke vähem kui kolm aastat. (Aan U., 2014)

Peamised spordialad, millega ta sõjaväes tegeles, olid riistvõimlemine ja suusatamine (Lisa 1). Parimad sportlikud tulemused oma elus saavutaski ta just sel ajal. Sporditegemise kõrvalt õppis ta autojuhiks (Joonis 6). Autoosad ja liiklusreeglid tulid vabal ajal iseseisvalt selgeks saada. Eksamitel käis Uno sõjaväeosast salaja üle plangu. Kui juhiluba käes, siis määrati ta kohe ka autojuhi ametisse. Esimeseks teenistusmasinaks oli ameeriklaste suur sõjaauto. Mõne kuu pärast sai temast aga juba polgukomandöri autojuht. (Aan U., 2014)



Joonis 6. Uno (paremalt esimene) sõjaväes (Erakogust)

4.2. Esimene töökoht Paide Laste- ja Noorte Spordikoolis

Peale sõjaväge, 1958. aastal, sai Uno töökoha Paide Laste- ja Noorte Spordikoolis suusatreenerina. Osa tunde tuli anda ka Türil. Esimesse treeningrühma sattusid väga tublid

lapsed, kes tahtsid sporti teha. Peamised sportimispaigad Paides olid Vallimägi ja soopealsed suusarajad. Türi lastega treeniti natuke linnast eemal Kõrgessaare mäel. Uno saavutas lastega väga hea kontakti. Nendega sai palju trenni tehtud, harjutati mitte ainult suusatamist, vaid ka teisi spordialasid vastavalt aastaajale ja võimalustele. Palju harrastati sportmänge, kergejõustikku, jalgrattasporti, riistvõimlemist, akrobaatikat, uisutamist ja orienteerumist. Matkati nii jalgrataste kui ka suuskadega. (Aan U., 2014)

Mitmest tollaegsest õpilasest said tublid sportlased. Laine Erik saavutas Tokyo olümpiamängudel 800 m jooksus 6. koha. Jaan Põldmaa kuulus NSV Liidu koondisesse käimises. Jaak Salumetsast sai kuulus korvpallur ja treener. Maie Ruisu oli Eesti noortemeister suusatamises ja Jaan Sild meistersportlane suusatamises. Mare Sidron, Mare Alev, Mare Niinemägi, Jaan Ollino, Lembit Kaljaspoolik ja mitmed teised täitsid I spordijärgu nõuded nii suusatamises kui ka jalgrattaspordis ning on tulnud palju kordi Paide rajooni meistriteks. (Aan U., 2014)

Spordikoolis oli nõue, et lastele tuleb õpetada murdmaasuusatamist, slaalomit ja suusahüppeid. Kuna Paide rajoonis suusahüppemäge ei olnud, siis otsustas Uno koos sõber Hardy Siitamiga, et ehitavad Türi suusahüppemäe (Joonis 7). Nad tegid ise plaanid ja projektid. Koos suusapoistega käidi metsamaterjali varumas ning hobuste ja autoga seda välja vedamas. Appi tuli ka Paide spordiühing Jõud. Vabatahtlikult aitasid hüppemäge ehitada nii noored kui vanad ning rahvas toetas ka rahaliselt. Niimoodi valmis 30-meetrine suusahüppemägi, mille ehitamisel tegi Uno üle 1000 töötunni.



Joonis 7. Suusahüppemägi Türil (Erakogust, 1961)

Esimese hüppe tornist sooritas Uno murdmaasuuskadega ja maandus õnnelikult 15 m tähisest kaugemale. 1961. aasta veebruaris toimusid avavõistlused, kus olid kohal ka Eesti parimad suusahüppajad. 1967. aasta torm lõhkus hüppemäe konstruktsioonid ja sellega lõppesid noorte suusahüppajate treeningud Türil. (Aan U., 2014)

1961. aastal tuli lõpetada suusatreeneri töö, sest ellu tuli muutus – abiellumine. Abikaasa Vilme töötas Koeru koolis õpetajana ja teda ei tahetud sealt ära lasta. Pärast abiellumist kutsuti ka Uno samasse kooli õpetajaks. Nii nad valisidki elu- ja töökohaks Koeru, mis oli ka Uno sünnikodu lähedal. (Aan U., 2014)

4.3. Koeru kooli kehalise kasvatuse õpetaja

Koeru kooli õpetajaks asudes võeti teda hästi vastu. Enamik õpetajatest olid tuttavad ajast, kui ta ise Koeru koolis õppis. Direktoriks oli Gunhard Rundu, kes Vao koolis kehalise kasvatuse õpetajana töötades Uno sporditegemiste juurde viis. Rundu oli võrratu pedagoog – oskas hästi kooli juhtida ja õpetajatega suhelda. Enne Uno tööle asumist oligi Rundu poiste kehalise kasvatuse õpetaja. Tüdrukute kehalise kasvatuse õpetajaks oli Niina Ööpik. (Aan U., 2014)

Kehalise kasvatuse tunnid toimusid enamuses õues koolimaja ees olevatel mänguväljakutel või staadionil. Ainult väga halva ilma tõttu tuli kolida mõisa saali, kus oli väga vähe ruumi, aga kuidagi need tunnid antud said. Kiirjooksu harjutati alumise korruse pikas koridoris. Tunniks riietuti väikeses ruumis. Tunni lõpus tuli poistel jaheda veega ülakeha pesta ja vahetada särk. (Aan U., 2014)

Tol ajal tegeleti palju võimlemisega. Sooritati harjutusi rööbaspuudel, kangil, tasakaalupoomil, hüppeid üle võimlemiskitse, akrobaatikahüppeid mattidel ja vabaharjutusi. Kergejõustikus, suusatamises ja pallimängudes tuli õpilastel täita teatud normid. Enamik lapsi sai sellega hakkama, aga osadel tekitasid mõned alad raskusi. Hinde määramisel ei arvestanud Uno normi täitmist, vaid lapse püüdlikkust. Paljudest neist kasvasid hiljem tublid sportlased (Joonis 8). Koeru kooli võimlejad, kergejõustiklased, suusatajad, jalgratturid, maadlejad ja matkajad olid tihti Paide rajoonis esimesed ja vabariigis parimate hulgas. Tolle aja tublidest sportlastest on saanud tuntuks Mare Pommer-Aade, kes on meistersportlane motospordis ja NSV Liidu meister hipodroomisõidus, Margus Murakas meistersportlane autospordis, Sergei Ustintsev meistrikandidaat kergejõustikus, Toomas Aan meistrikandidaat orienteerumises, Vallo Unga maadluses, Tõnu Kull autospordis jpt. Paljud tublid sportlased õppisid Uno eeskujul kehalise

kasvatuse õpetajaks: Riina Vää, Enda Murumaa, Liina Molotovskaja, Anu Tohvert, Heli Pimpernell, Malle Kruup, Heldur Rausberg, Maret Tammik, Tõnis Aan ja Toomas Aan. Viimane jätkab praegu isa tööd Koeru keskkoolis. (Aan U., 2014)



Joonis 8. Tublide sportlaste kokkutulek (Erakogust)

Suureks tunnustuseks Unole on tema endiste õpilaste sõnad: „Juba ainuüksi Uno Aani juuresolek mõjus meile innustavalt ja andis julgust oma võimeid proovile panna. Ta oli sõnades täpne, nõudmistes järjekindel ja otsustes õiglane. Õpetaja eeskuju oli nakkav ja pole siis ime, et mitmed meist on valinud treeneri elukutse.“ (Olonen, 1986)

Sportimistingimuste parandamiseks oli vaja veel palju teha. Staadion oli küll juba olemas, aga vaja oli veel ehitada staadionimaja, rajada hüppepaigad ja mänguväljakud ning uuendada jooksurada, mille katmiseks vajalik tellisepuru veeti kohale Türi tellisetehasest. Mänguväljaku pinna tasandamiseks tuli esmalt teisaldada palju koormaid vana kasvuhoone jäänuseid. Kooli veoautoga vedas Uno koos koolpoistega karjäärast liiva ja meierei juurest põlevkivituhka, mis segati kokku mänguväljaku katteks. Suur osa tööst oli vaja teha labida ja rehaga. Staadion (Lisa 2) ja mänguväljakud on peaaegu algsel kujul kasutuses tänaseni. (Aan U., 2014)

Koolis hakati tähistama olümpiamänge iga nelja aasta tagant oma väikeste olümpiamängudega. Staadionile rajati lipuväljak, tuleurn, olümpiarõngad ja loosungid. Võistluste avamisel marssis terve kool pasunakoori saatel staadionile. Süüdati olümpiatuli, heisati lipud ja anti olümpiavanne. Võisteldi kergejõustikus, teatejooksudes ja pallimängudes. Võitjaid autasustati õpilaste enda poolt tehtud medalite ja diplomitega. Taliolümpiamängude läbiviimiseks tehti liuväli tehase

juures asuva tagumise tiigi peale. Toimused kiiruisutamise- ja jäähokivõistlused. Suusatamisvõistlused viidi läbi Mullamäel asuvatel suusaradadel. (Aan U., 2014)

4.3.1. Matkad õpilastega

Uno initsiatiivil korraldati koos õpilastega palju matku. Pikemad jalgrattamatkad viisid Peipsi järve äärde Kauksi randa. Suuremad suusamatkad toimusid koostöös Järva-Jaani kooliga. Esimesele matkale mindi Koerust 120 lapsega, sama palju lapsi tuli ka Järva-Jaanist. Kokku saadi Karinu kooli juures. Tagasi tuldi autodega, kuid osa lapsi sõitsid ka tagasi suuskadel. Iga laps sai matkal käimise eest käiseembleemi. Koerust minnes saadi sinine ja tagasi tulles kollane embleem. (Aan U., 2014)

Ühel koolivaheajal toimus uskumatult pikk matk, kui Koerust sõideti suuskadega Väike-Maarjasse, Porkunisse, Neeruti mägedele, Tapale, Aegviitu ja siis tagasi. Tapalt Aegviitu sõideti rongiga, mis oli lastele väga huvitav. Matkal osales 20 last. Matk kestis kokku 5 päeva ja ööbiti koolide internaatides. (Aan U., 2014)

Matkategevus koolis hoogustus veelgi, kui koos Jüri Kuusmanniga sai moodustatud Koeru kooli matkaklubi Avastaja (Joonis 9). Klubil olid omad ruumid Koeru kultuurimajas, kus nüüd asub raamatukogu. Enamik kooli õpilastest ja õpetajatest võttis matkaklubi tööst osa. Tegutses matkainstruktorite kool, kus õpetati matkatarkusi ja matkagruppide juhtimist. Korraldati õppematku instruktoritele, kus tuli nii suvel kui ka talvel metsas ööbida. (Aan U., 2014)



Joonis 9. Matkaklubi embleem (Erakogust)

Noorematele klassidele korraldati matku koduümbruses ja maastikumänge matkatarkuste õppimiseks. Vanemate klasside matkagrupid liikusid juba kaugemale ja õpiti orienteerumist maastikul kompassi ja kaardi abil. Tublimatele matkajatele korraldati raskemaid matku nii Eesti piirides kui ka kaugemal. Mitmed grupid matkasid Karjala-Soomes ja Koola poolsaarel. Koeru matkaklubi tunnistati ühel aastal vabariigis parimaks klubiks. (Aan U., 2014)

4.3.2. Patriootilised mängud

Lastele meeldis osaleda patriootilistel võistlustel. Üheks selliseks ürituseks olid kergejõustiku korrespondentsvõistlused, kus iga kool viis võistlused läbi oma kodus. Osalejaid oli kõikidest liiduvabariikidest ja rahvademokraatlikest riikidest. Et lastel põnevam oleks, siis otsustati, et suurvõistluste avamise tule võiks tuua Tallinnast jalgratastel. Kuna Koeru pioneerimalev kandis Aleksandr Matrossovi nime, lepiti Tallinnas asuva Matrossovi-nimelise polgu komandöriga kokku, et tema võtaks Tõnismäel igavesest tulest tõrvikuga tule ja süütaks sellega meie matkagrupi tulelaterna. Tallinna sõideti Koeru sovhoosi autobussiga ja Tõnismäel süüdatigi tuli laternasse. Tagasi Koeru sõideti jalgratastel vahetustega, kus iga laps sai tuld kanda 5 kilomeetrit. Tagasisõiduks kulus seitse tundi. Terve öö põles tuli kooli pioneeritoas ja seda valvati vahetustega. Järgmisel hommikul avati mängud paraadiga. Laternast süüdati tõrvik ja tublimad matkajad süütasid urnis võistluste tule. (Aan U., 2014)

Teine patriootiline mäng, mis Koeru lastele meeldis, oli „Põuavälg“. Võistlused toimusid Tallinnas Matrossovi-nimelises polgus. Koeru lapsed võitsid sõjamängu, orienteerumise, takistusriba ületamise ja laskevõistluse. Laskevõistluse võitmine oli suur üllatus, sest Koerus ei olnud lasketiiru, kus harjutada. Treeniti staadionil vastu kivimüüri lastes. Kokkuvõttes saadi teine koht. Väga vähe jäi puudu üldvõidust ja pääsust üleliidulistele võistlustele. (Aan U., 2014)

4.4. Kolhoosi spordimetoodik-bussijuht

Sagedaste seljavalude tõttu pidu Uno loobuma kehalise kasvatuse õpetaja ametist. Kolhoosi esimees kutsus teda spordimetoodikuks-bussijuhiks ning töö- ja puhkelaagrite korraldajaks, sest suviti sõitis ta niikuinii lastega ringi ja tegeles nendega. 1978. a asuski Uno uues ametis tööle. Tema organiseeritud Majaka kolhoosi laste töö- ja puhkelaager (Joonis 10) oli esimene selline Paide rajoonis. Laagri esimeses vahetuses olid kaasatud ainult kolhoosi töötajate lapsed, kuid teise vahetusse pääsesid juba lapsed üle Koeru. Mõne aasta pärast hakkasid ka teised Paide rajooni majandid töö- ja puhkelaagreid korraldama. Ühel aastal võideti vabariiklikel töö- ja puhkelaagrite võistlustel esikoht. Auhinnaks sai valida ekskursiooni kas Moskvasse, Leningradi

või Volgogradi. Lapsed tahtsid ikka kõige kaugemale minna ja valisid Volgogradi. (Aan U., 2014)



Joonis 10. Esimese töö- ja puhkelaagri lõpupidu (Erakogust)

Töö- ja puhkelaagrites käimine lastele meeldis. Mitmel suvel laagris töötanud Siret Pärtel meenutab: „Töö- ja puhkelaagris tuli tööd (juurvilja kõplamine) teha neli tundi päevas. Põllule viidi meid bussiga ja kohale jõudes sai igaüks kõpla. Õnn oli, kui said hea ja terava tööriista. Vahepeal kinnitati keha saiakeste ja morsiga ning pärast tööd einestati Koeru Toidutares. Tol ajal oli see väheseid võimalusi lastel raha teenida. Esimese palga eest ostsin käekella. Ühel aastal õnnestus mul võita esimene koht, sest rohisin kõige rohkem kilomeetreid. Ma tahtsin võita ja seetõttu käisin ka õhtuti lisaks kõplamas. Auhinnaks sain vaasi, mis on mul kasutuses tänaseni. Laagrielust meenuvad veel spordivõistlused, kokkutulekud ja ekskursioonid.“ (Pärtel, 2015)

Kolhoosi spordimetoodikuna hakkas Uno korraldama sporditööd nii, et kõigil kolhoosi inimestel oleks võimalik spordiga tegeleda. Salutagusel ehitati vana kolhoosikontor ümber kultuuri- ja sporditegemise kohaks. Koeru rajati spordimaja vanasse kolhoosi Tee Kommunismile kontoris, praegusesse Kati kohvikusse. Selleks, et rahvast spordi juurde veelgi rohkem kaasata, käidi talveperioodil bussiga suuremates spordibaasides treeningutel. Järva-Jaanis oli võimalus mängida võrk- ja korvpalli, maadelda, tõsta kangi ning tegeleda laskmisega. Tamsalus käidi ujumas. Suusatamises ja kergejõustikus võeti osa Paide rajooni spordiühingu Jõud spartakiaadidest, kus Majaka kolhoos oli tihti esimeste hulgas. Rajooni võistlusi korraldati ka Koerus. (Aan U., 2014)

Majaka kolhoosi sõpruskolhoosid asusid Lätis, Valgevenes ja Moldaavias. Bussijuhina tuli tal sageli viia Koeru kollektiive teistele külla ja teised kolhoosid käisid jällegi neil külas. Kuna ta oli ka ametiühingu aseesimees, siis lepidi kokku, et kolhoosid võiksid omavahel võistelda ka spordis. Esimesena kutsuti kõik majandid Koeru. Võistlus oli väga rahvarohke ja ettevalmistus suur. Järgmisel aasta korraldati võistlus Lätis ja siis Valgevenes. Moldaaviasse ei jõutudki, sest tuli riigipööre ja kolhoosid kadusid ära. Sarnaseid spordivõistlusi ja külaskäike korraldati ka sõpruskolhooside lastele. (Aan U., 2014)

Hiljem korraldas Uno pikki sõite nii lastele kui täiskavanutele Leningradi, Moskvasse, Poolasse ja Moldaaviasse. Bussijuhi ametis olles läbis ta 13 aastaga miljon kilomeetrit. Nende aastate jooksul ei tulnud tal ette mitte ühtegi liiklusõnnetust ega rikkumist, mistõttu sai ta I klassi bussijuhimärgi. (Aan U., 2014)

Kolhoosis töötamise ajal rajas Uno Laaneotsa külas asuvasse metsa suusarajad (Lisa 2), mille projekteeris poeg Toomas. Radade tegemiseks sai ta kasutada majandi masinaid, et kõik kivid ja kannud välja juurida, ära vedada ja ehitada ka suusasild. Täna sel päeval kuuluvad rajad Eesti terviseradade võrgustikku ja on ühed parimad maakonnas. (Aan U., 2014)

1980. aastate lõpus hakkasid ka Koeru inimeste seas liikuma Eesti iseseisvuse taastamise mõtted. Kui Salutaguse külas saadi valmis spordi- ja kultuurihoone, siis korraldati nelja küla rahva kokkutulek. Avamisel heiskasid iga küla esindajad ühiselt sinimustvalge lipu. Lipp oli pärit Arvi Piiri kodust, kes oli seda iseseisvuse lagunemise ajast saati alles hoidnud. Koeru rahvas osales kõikidel laulu- ja öölaulupidudel, mis olid seotud vabaduse taastamisega. Kui oli käes Balti keti aeg, valmistati kõigi Balti riikide lipud. Uno pani autobussi peale võimenduse ja korjas rahva bussi ning üheskoos sõideti Balti ketist osa võtma. Koerukad said endale koha Türi taha Tallinna maanteele. Autoraadio võimenduse pealt kuuldi, kuidas algas keti avamine. Rahvast oli väga palju. (Aan U., 2014)

4.5. Koeru vallavalitsuse sotsiaalnõunik

1991. aastast sotsiaalnõunikuna töötades tuli Unol alustada täiesti tühjalt kohalt, sest külanõukogust oli vaja teha vald. Kõikidel külanõukogudel tuli koostada arenguplaan valdadeks üleminekuks. Kahjuks nõunik, kes arenguplaanidega tegeles, suri. Uno pidi tema tööd jätkama. Kogu sotsiaaltöö korraldus, mis oli varem jaotatud rajooni, külanõukogu, majandite ja asutuste vahel, tuli nüüd korraldada vallas. (Aan U., 2014)

Igal nädalal tuli valla juhtkonnale mõni uus ülesanne lisaks. Keeruline oli elumajade varustamine soojusega. Inimestele tekitas raskusi ka raha väärtuse muutus, rubla asendus krooniga. Oli olukordi, kui inimesed ei saanud pensioni kätte ja rahval tõesti ei olnud enam raha. Paljud pered vajasisid toetust. Suur abi oli toidupakkidest, mida saadi välismaalt. (Aan U., 2014)

Suur töö sai tehtud Koeru lastekodu rajamisel. Uno algatusel loodi Koeru Pensionäride Selts (Joonis 11), mille eestvedajaks ta ka ise aastaid oli. (Aan U., 2014)



Joonis 11. Pensionäride Seltsi president (Leppoja)

Valla sporditegevus korraldati ümber, taastati Koeru Spordiselts, mille kaudu hakati valla spordiüritusi korraldama ja maakonna võistlustest osa võtma. Koeru kultuurielu elavnes, kui sai moodustatud Liidia Laidineni eestvõttel Koeru Haridus- ja Kultuuriselts. Vaole, Ervitale ja Salutagusele rajati seltsimajad. Ilmumist alustas vallaleht Koeru Kaja, mille ristiisaks oli samuti Uno. (Aan U., 2014)

Palju sai tehtud külaelu elavdamiseks ja talupidajate eluolu parandamiseks. Moodustati Koeru Valla Maameeste Ühistu, mille esimeseks esimeheks valiti Uno. Ühistu hakkas tegema koostööd Soome Ilmajoe valla rahvaga. Neilt sai ühistu suurt abi – talupidajatele saadeti palju vajalikke põllutööriistu ja muid eluks vajaminevaid vahendeid. Samal aastal kutsusid Ilmajoe talupidajad Koeru ühistu liikmed endale külla. Paljudele meie inimestele oli see esimeseks välisreisiks. (Aan U., 2014)

Sotsiaalnõunikuna oli Uno üheks tööülesandeks taastada Koerus vabadussõjas langenute ausammas (Joonis 12), mis oli lammutatud 1947. aastal. Vallavolikogu ja valitsuse poolt eraldatud ning rahva poolt annetatud rahaga leiti projekteerijad ja ehitajad. Ausammas taasavati 1998. aasta 24. veebruaril, Eesti Vabariigi 80. aastapäeval. (Aan U., 2014)



Joonis 12. Vabadussõja ausammas Koerus (Aan, 2015)

Koeru külanõukogu sotsiaalnõunikuna töötas Uno 1992. aasta 12. märtsini. Samast kuupäevast kinnitati ta Koeru vallavolikogu poolt esimese vallavalitsuse koosseisu. Kuni 1998. aastani kuulus ta kõikidesse Koeru vallavalitsuste koosseisudesse. Aastatel 1998-2006 oli Uno Koeru vallavolikogu liige. (Aan U., 2014)

4.6. Koeru Kultuurimaja direktor

1994. aastal sai Unost Koeru kultuurimaja direktor. Tema esmasteks ülesanneteks olid viia lõpule kultuurimaja juurdeehitus, hoogustada ringide tegevust ning abistada seltsimajade tööd valla külades. Ta oli paljude ülevallaliste suurürituste korraldamise mõtte algatajaks: „killavoorid“ läbi külade, külade kokkutulekud, Koeru laatade korraldamine, ajalookonverentsid, küüditatute kokkutulekud jne. Selles ametis olles loodi Soome Ilmajoe valla ja Savonlinna isetegevuslastega kultuurialased sõprussidemed. (Aan U., 2014)

Suurim Koerut tutvustav üritus toimus Paide kultuurikeskuses, kus osales üle 200 Koeru inimese. Terve päev esinesid Koeru laulukoorid, rahvatantsurühmad ja näitetrupid. Kultuurikeskuse koridorid olid täis Koeru valda tutvustavaid stende, käsitöönäitusi ja jahimeeste trofeesid. (Aan U., 2014)

Paide võimlas võisteldi Paide võistkondadega jalg-, võrk- ja korvpallis ning saalihokis. Üldvõidu saavutasid Koeru sportlased. Koerut tutvustavat üritust külastas üle 1000 inimese. Selleks päevaks pandi Paides kultuurikeskuse seinale linna lipu asemele lehvima Koeru valla lipp. (Aan U., 2014)

4.7. Pensioniaeg

Kultuurimajas töötas Uno 1998. aastani, kuni jäi pensionile (Joonis 13). Oma ameti andis ta järgmisele direktorile üle täpselt keskööl. Pensionile jäämine Uno tegemisi ei vähendanud, vaid kõik muutus vabatahtlikuks. Esimestel pensioniaastatel tegeles ta spordirajatiste korrastamisega, uuendades staadionit ja suusaradu ning rajas Ervitale korraliku spordiväljaku. Seal korraldati ka esimesed Ervita olümpiamängud. Olümpiatule süütasid päikesekiirtest Eesti Olümpiakomitee esimees Mart Siiman, olümpiavõitja Jaan Talts ja Koerust pärit olümpiasportlane Pavo Raudsepp. (Aan U., 2014)



Joonis 13. Pensionär Uno (Leppoja, 2014)

Aastast 1999 on Uno atesteeritud giid ja ta on tutvustanud Koeru valda paljudele külalistele nii kodu- kui välismaalt. Praegu elab Uno aktiivset pensionäri elu – võtab meelsasti osa kõigist Koeru valla kultuuriüritustest ja hoiab silma peal muuseumi varadel. Vastavalt võimalusele tegeleb tervisespordiga ning hoolitseb kodumaja ja selle juurde kuuluva suure aia eest.

5. ABIELLUMINE JA PEREKOND

Kui Uno elas ja töötas Türil, käis ta vabal ajal tihti kodus Vaol ja aitas vanemaid majapidamistöodes. Ühel õhtul toimus Koerus esinejatega pidu. Rahvast oli väga palju ja kõik 30-kopikalised piletid olid välja müüdud. Uno pidi ostma 60-kopikalise ja jääma ootama järgmist pidulist, kellega pilet kahe peale jagada. Ta võttis pileti ja läks saali ning palus kultuurimaja direktoril järgmisele saabujale öelda, et pileti eest on juba makstud. Uno jõudis siiski märgata, et tema järel sisenes üks kena neiu. Järgmisel peol luges sama neiu Vilme laval luuletusi. Uno arvates luges Vilme luuletusi nii ilusasti ja oli ise ka väga kena. Uno mõtles: „Eks ma proovin ta tantsule võtta. Raha ikkagi tema peale eelmisel peol kulutatud.“ Ta sai esimesena Vilme tantsule võtta ning neiu hea tantsuoskus avaldas ka muljet. Sellest peost algasidki nende kohtumised. Hiljem soetas ta endale mootorratta ning sõitis sellega Koeru ja Türi vahet. Abielusadamasse jõudmiseni kogunes neid kilomeetreid üle 60 000. (Aan U., 2014; Mikovitš, 2007)

3. juunil 1961. aastal toimus Uno ja Vilme pulmapidu (Joonis 14). Pulma kutsuti rohkem kui 100 inimest. Noorpaar tahtis pidu pidada Koeru koolimajas, kuid peeti siiski Uno kodus Vaol, sest selline oli Uno isa tahe. Pulmad kestsid kaks päeva ja rahvas oli ka teisel õhtul veel kohal. Ühine kodu rajati Koeru ja nende kooselu on kestnud tänaseni 53 aastat (Lisa 3). (Aan U., 2014)



Joonis 14. Uno ja Vilme pulmad (Erakogust, 1961)

Abikaasa Vilme mõtted Unost: „„Elu on ilus, kui su kõrval on keegi, kes on südames süüdanud leegi ...“ – kindlasti on palju neid, kellele see laul on südamelähedane ja nad tunnevad, et see on kirjutatud just kui neile. Ka mina olen üks nende õnnelike seas. On suur õnn sattuda elus kokku tõeliselt hea ja suurepärase inimesega. Ja seda minu abikaasa Uno just on. Oleme abielus olnud üle 50 aasta ja kes teda veel paremini peaks teadma kui mina. Lugeses Mirjami poolt kirjutandut mõtlesin, et kuidas küll üks inimene on suutnud elu jooksul nii palju korda saata. Ega seda üksinda ei jõuagi, see on meeskonnatöö. Uno on väga hea juht ja organisaator. Ta suudab sütitada inimesi oma ideedega kaasa tulema ja nii võibki suuri asju korda saata. Tekib küsimus, et kas siis veel kodu ja perekonna jaoks ka aega jääb. On jäänud. Ta on väga südamlilik ja hea abikaasa, isa ja vanaisa. Oleks ainult tervist, et võiksime koos veel kaua näha laste ja nende perede elu ja ettevõtmisi.“ (Aan V., 2015)

Unol ja Vilmel on kaks poega: Toomas (1962) ja Tõnis (1967). Õpetajate lastena õppisid nad koolis väga hästi ning mõlemad kutsuti ka vabariigi parimate õppurite vastuvõtule. Poisid valisid elukutse isa eeskujul: Toomas õppis kehakultuuri Tartu Riiklikus Ülikoolis ja Tõnis Tallinna Pedagoogilises Instituudis. Mõlemad poisid tegid noorena ka ise kõvasti sporti. Praegu jätkab Toomas Koeru Keskkooli kehalise kasvatuses õpetajana ja kergejõustikutreenerina edukalt isa tööd. Tõnis asus ametisse Albu kooli kehalise kasvatuses õpetajana. Kolme aastaga jõudis Albu kool spordis maakonna tublimate hulka. Hiljem kolis ta Tallinna ja jätkas teisel erialal. (Aan U., 2014)

Toomase mõtted isast: „Minu lapsepõlv (Joonis 15) oli ajal, kui isa oli oma töö ja aktiivse elustiili tõttu tihti kodust eemal. Võimalusel käisin kaasas treeningtundides, võistlustel ja laagrites. Põneva üritusena on meeles osalemine vabariiklikul noortevõistlusel „Põuavälg“. See oli suur asi, et väikeses maakoolis suutis isa ette valmistada vabariigi tasemel võistkonna. Hiljem soodustas ta igati ka minu sportimist. Ta hoolitses selle eest, et mul oleks alati korralik suusavarustus ja töökorras jalgratas. Isa õpetas mind orienteeruma ja koos käisime orienteerumispäevakutel. Põnevust ja avastamisrõõmu pakkusid ka tema poolt kogutud arvukad spordiraamatud. Kasvatases ei olnud ta moraalilugeja, vaid ütles mõne kõvema sõna, kus vaja. Pigem kasvatas ta eeskujuga. Talupoja peres üleskasvanuna sai isa hakkama kõikide töödega. Tekkinud probleeme ei lükanud ta kõrvale, vaid leidis neile alati kiire lahenduse. Sellises keskkonnas kasvades oli loomulik, et edasi õppima läksin isa eeskujul kehakultuuri. On hea meel jätkata tema tööd õpetajana kodukohas Koerus.“ (Aan T., 2015)



Joonis 15. Toomase lasteaia lõpetamine (Erakogust, 1969)

Unol ja Vilmel on viis lapselast: Maarja (1987), Mihkel (1988), Marie-Heleen (1994), Mirjam (1996), Mark-Erik (2001). Vanaisa Uno on igati imelise vanaisa tiitli vääriline. Ta tunneb suurt huvi oma lastelaste tegemiste vastu ja toetab neid alati (Lisa 4).

Minu mõtted vanaisast: „Vanaisa Uno on maailma parim vanaisa. Alati, kui ma vanaemale ja vanaisale külla lähen, siis võtab ta mind suure rõõmuga vastu, juhatab tuppa ja leiab aega, et minuga rääkida. Ta tunneb huvi minu tegevuste vastu, julgustab mind ja annab nõu. Temalt olen õppinud töökust, kohusetunnet, ausust, abivalmidust ja korrektsust. Juba 12-aastasena lubas ta mind oma vana Žiguli rooli ja õpetas autoga sõitma. Veel õpetas ta mind malet mängima ja püssist laskma. Tal on alati väga vahvad ütlused. Kui olen haige, siis lohutab ta: „Harakale valu, varesele haigust, meie Mimmu saab terveks!“ Saunast tulles lausub ta mulle: „Tuba läks palju valgemaks, kui puhas laps tuppa tuli.“ Alati, kui käin vanaisa ja vanaema juures, teeme koos midagi. Väiksenä mängisime koos kaarte, malet ja peitust või küpsetasime pannkooke. Suvel organiseeris ta mulle ja teistele lastelastele mitmeid tegevusi: pidasime teatevõistlusi, puhastasime basseini, ehitasime onni puu otsa, meisterdasime karkusid, jaanipäeval tegime lõket ja küpsetasime seal kartuleid. Talvistest tegevustest on meelde jäänud koduõuele liumäe ja karusselli ehitamine. Siis pidasime kõige pikema liu võistlusi ja püüdsime karussellile võimalikult suure hoo sisse saada. Paljudel jõuludel mängis ta meile jõuluvana, kuigi me teadsime, et see on vanaisa. Ülestõusmispühadel korraldas ta lastelastele aias pühademunade otsimise võistluse. Ühel aastal tegi ta aiast koguni kaardi, kuhu märkis ära maiustuste kohad. Vanaisa Uno on äärmiselt tähtis inimene minu elus ja tema arvamus on mulle oluline.“

6. SPORDIVÕISTLUSTE KORRALDAJA

Uno ideedest on alguse saanud paljud suured spordivõistlused ja kõigi nende peakorraldajaks on ta ka ise olnud. Tähtsamad neist on Koeru suve- ja talimängud, Väinjärve veepidu, põllumeeste kutsealavõistlused ning mitmesugused autospordivõistlused. Koerus alustati vabariigis uudse autoralliga „Isa ja poeg“, kus laps oli roolis ja isa istus kõrval. Hiljem muutus võistlus üleriigiliseks. (Aan U., 2014)

6.1. Koeru suve- ja talimängud

1965. aastast alates hakati suviti Uno eestvedamisel korraldama Koeru suvemänge. Eesti ajal oli juba kümme korda neid võistlusi peetud ja ta arvas, et õige oleks neid traditsioone jätkata. Ta lasi trükkida suure kuulutuse „Koeru 11. suvemängud“. Uno kutsuti Paidesse, kus küsiti: „Millal Koerus need 10. mängud toimusid?“ Uno vastas: „Eesti ajal.“ Pärast seda juttu tuli kuulutused maha võtta ja teha uued, kus kirjutas „Koeru I suvespartakiaad“. Kohapeal peeti aga ikkagi suvemänge. Osales 21 võistkonda ja rohkem kui paarisada sportlast. Lisaks Paide rajoonile oli külalisi ka Tapalt, Tamsalust ja Rakkest. Mängude programmis olid kergejõustik, võrkpall, köievedu, sangpommitõstmine, jalgrattasõit ja õhtul kultuuriprogramm ning laulupidu. (Aan U., 2014)

1966. aastast hakati korraldama ka Koeru talimänge. Aastate jooksul olid kavas erinevad alad: suusatamine, lauamängud, reesõit, võistlused tõukekelguga ja autode lumerajasõidud. Sügisel oli autojuhtidele kavas vigursõit, ökonoomsussõit, mäcketõus, liiklusviktoriin ja autoralli. Traktoristidele korraldati künnivõistlused, vigursõit ja liiklusviktoriin. (Aan U., 2014)

6.2. Väinjärve veepidu

Uno aitas koos majandite ja autoremonditehase noortega rajada Väinjärvele suplusranna. Kuna rand oli väga mudane, siis veeti kaldale üle 100 autokoorma kruusa. Ehitati kaks silda ja kõrge hüppetorn. Kõik tööd tehti ühiskondlikus korras. (Aan U., 2014)

Alates 1967. aastast peetakse Väinjärvel traditsioonilist Väinjärve veepidu, mis on Koeru valla esindusüritus tänaseni. Algusaastatel toimusid veepeol pritsimeeste võistlused, vägikaikavedu, köievedu, sangpommitõstmine, 25 ja 50 meetri ujumine ja kultuuriprogramm. Hiljem lisandusid

üumber järve jookse ja üle järve ujumine, lastejooksud, rammumehevõistlused. Veepeo avas vetevana (Joonis 16), kes tuli paadiga koos „näkingide“ ja vettehüppeid tegevate ning ujumisoskust kontrollivate „marodööridega“. Uno on Väinjärve veepeol vetevanana esinenud üle paarikümne korra. (Aan U., 2014)



Joonis 16. Vetevana (Erakogu)

7. HOBID

7.1. Näitemängu harrastaja

Koeru elama tulles hakkas Uno kohe ka näitemängudes osalema (Joonis 17). Iga aastaga läksid oskused paremaks ning lõpuks jõudis ta ka peaosadeni. Laval on oldud rohkem kui 30 erinevas näitemängus. Mitmel korral on teda tunnustatud vabariigi harrastusteatri festivalidel ja Järvamaa näitemängu päevadel. Paremini on õnnestunud isa roll näitemängus „Pilvede värvid“ ja parun Heidegi roll Mahtra sõja 150. aastapäevale pühendatud vabaõhuetendusel Mahtra mõisas. (Aan U., 2014)



Joonis 17. Vabaõhuetendus Uno koduõuel (Erakogust, 2006)

Peale näitemängudes osalemise hakkas Uno neid ka ise lavastama. Suurimaks etenduseks oli koos Herbert Lastiga tehtud „Need aastad ei unune“, mis etendas Eesti vabariigi sünni Vaalis. Seda mängiti Aruküla mõisa pargis ja kaasa lõi üle 100 näitleja. Herbert Lastiga lavastati ka teine suurem näitemäng „Valupisara is märtsipäevad“, mille teemaks oli küüditamine Koeru vallas. Selles teatritükis kasutati esimest korda ka varem salvestatud videomaterjali. (Aan U., 2014)

7.2. Jõuluvana

40 aasta jooksul on Uno jõuluvana mänginud üle 500 korra ja andud paki rohkem kui 7000 lapsele. Ta on käinud jõuluvanaks lasteaias, koolis, hooldekodus, asutuste pidudel ja paljudes kodudes. Hinnatud jõuluvanana (Joonis 18), kes oskab leida lastega ühise keele, saab ta siiani

palju küllakutseid. Viimasel aastal, seoses sügisese puusaoperatsiooniga, pidi ta kahjuks kutsetest ära ütlema. (Aan U., 2014)



Joonis 18. Jõuluvana (Pärtel, 1998)

7.3. Isamees pulmades

Uno on olnud pulmades isameheks üle 250 korra. Teda kutsuti sellesse ametisse eelkõige hea suhtlemis- ja näitlemisoskuse tõttu. Alguses oli ta isameheks oma kooli õpetajate pulmades. Hiljem jutt tema oskusest levis ja pulmade juhtimise kohustust on ta täitnud peaaegu kõikides perekonnaseisumetites üle Eesti. Korralikult on alles hoitud enamiku pulmade kutsed ning ta armastab mainida, et on peaaegu terve aasta oma elust veetnud pulmalauas. (Aan U., 2014)

Uno oli isameheks (Lisa 5) ka Tiia Tippi (Kaldas) ja Väino Tippi pulmas 1977. aastal. Tiia meenutab: „Kuna olin Unoga koos Koeru koolis töötanud ja ka väljaspool kooli mitmel rindel koostööd teinud, siis jäi mulle silma tema hea huumorimeel. Isamehe valik oli igal juhul väga hea. Nii meie kui ka pulmalised olime vaimustuses. Pulm kujunes väga lõbusaks. Kõik oli täpselt paigas – nii ametlik kui ka meelelahutuslik pool. Pulm ei olnud lihtsalt istumise-söömise-joomise pidu, vaid vahva sõprade ja sugulaste kokkutulek. Uno on kõik minu pereliikmed paari pannud. Kui oleks omal ajal välja selgitatud parim isamees, siis vaieldamatult oleks selleks saanud Uno Aan.“ (Tippi, 2015)

7.4. Koeru valla muuseumi rajaja

Koeru valla sotsiaalnõunikuna töötades käis Uno paljudes taludes vaatamas, kellel on abi vaja. Mitmel korral kohtus ta ühe Soome mehega, kes käis taludes vanavara kokku korjamas. Selle peale tärkas tal mõte, et võiks jäädvustada ja alles hoida Koeru piirkonna talutööriistad ja

kirjandust. Nende esemete jaoks asutas ta Koeru kultuurimaja ruumidesse muuseumi. Kõik museaalid vedas Uno kokku oma isikliku autoga. Muuseumi esemeid on nüüd kokku mitmeid tuhandeid. Muuseumi rajamisel tegi ta head koostööd Mait Raudsepaga, kes oli ka nõus edasist tööd korraldama. Pärast Maidu surma on Uno ise elu muuseumis üleval hoidnud. Tema suur soov on, et muuseum jõuaks koolimajale lähemale ja oleks kodukoha ajaloo õppimise paigaks. (Aan U., 2014)

7.5. Raamatute koostaja

Muuseumi tööga tegeledes tekkis Unol veelgi suurem huvi Koeru valla ajaloo vastu. Selleks, et rahvas tunneks oma koduküllast rõõmu, hakkas ta korraldama külade päevi. Esimene selline üritus toimus Salutagusel. Aastate jooksul on külade päevi peetud 18 külas. Päevade korraldamisega seoses koguti palju informatsiooni nende külade ajaloo kohta. Selleks, et kogu materjal ei jääks õhku rippuma, otsustas ta selle raamatusse kirjutada. „Mälestuskilde Koidu-Ellavere, Valila, Abaja ja Merja küladest“ valmis esimesena (Joonis 19). Teine koostatud raamat kannab nime „Mälestuskilde Vao, Tammiku ja Kalitsa küladest“. (Aan U., 2014)

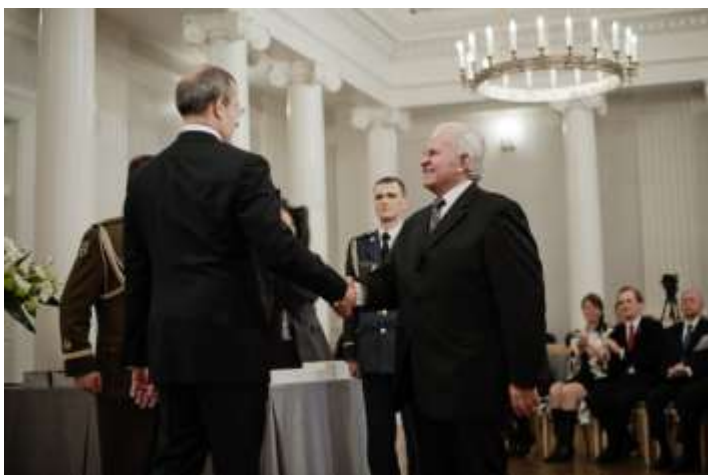


Joonis 19. Väljaantud raamatud (Aan, 2015)

Väikese raamatu „Need aastad ei unune ...“ koostas ta raske meenutusena 1941. ja 1949. aasta küüditamisest oma pinginaabri mälestuseks. Palju materjali sai ta ajalooarhiividest ja raamatukogudest. Oma mälestusi Unoga jagasid mitmed Koeru vallast küüditatud. Ta organiseeris Koeru vallast küüditatutele kokkutulekuid ja mälestuskivi paigaldamise vabadussamba platsile. (Aan U., 2014)

8. TUNNUSTUSED

Uno tegevust on märgatud ja kõrgelt tunnustatud nii valla, maakonna kui ka riigi tasandil (Lisa 6). Teda on tunnustanud vabariigi haridus-, kultuuri- ja spordiorganisatsioonid (Lisa 7). Diplomeid, tänu- ja aukirju on tal elu jooksul kogunenud kaugelt üle 100 (Lisa 8). Kõik need on alles hoitud ja tähtsamad ripuvad raamitult toa seinal. Lisaks on hulgaliselt meeneid. Unot on tunnustatud Koeru valla kõigi kõrgemate autasudega: teenetemärgi, vapimärgi ja aukodaniku tiitliga. Maakonna tasandil on Unole omistatud Järvamaa vapimärk ja teenetemedal, spordi elutööpreemia ja kohaliku kultuuriedendaja preemia. President Toomas Hendrik Ilves (Joonis 20) autasustas Unot 2012. aastal Eesti Vabariigi Valgetähe V klassi teenetemärgiga, millele lisandus presidendi allkirjaga tunnistus (Lisa 9). 2008. aastal on talle omistatud Eesti Külaliikumise Kodukant poolt aasta vabatahtliku tiitel ja Eesti Vanavanemate Fondi poolt imelise vanaisa aunimetus.



Joonis 20. Eesti Vabariigi teenetemärki vastu võtmas (Riisalu, 2012)

Järvamaa vapimärgi saamisest kuuldes hüüatas Uno: „No kuidas mina nüüd nii tähtsa autasu sain, ma pole ju kusagil parteiski!“ Lisaks mainis ta: „Mina olen siin selline mõttealgataja, kuid teised haaravad sellest kohe kinni.“ (Reinberg, 2009)

Unost on kirjutatud hulgaliselt ajaleheartikleid. Ka on ajakirjanikud küsinud tema arvamust mitmete eluliste olukordade kohta. Tal on kõik artiklid alles hoitud ja neid on hiljem huvitav lugeda. Järgnevalt artiklite pealkirjad, kus on temast juttu tehtud.

- *Teenetemärgi saanu peab meeles isa õpetust* (Järva Teataja, 2012)
- *Tunnustatud järvalased astuvad muuseumi eest välja* (Järva Teataja, 2012)
- *Järva maavanema Tiina Oraste iseseisvuspäeva kõne* (Järva Teataja, 2012)
- *Presidendi autasu pälvis Uno Aan* (Koeru Kaja, 2012)
- *Vao 164-aastane hariduselu väärib meenutusi* (Järva Teataja, 2010)
- *Edu võti peitub oskuses tabada lavastuse mõtet* (Järva Teataja, 2010)
- *Vapimärk läheb Koeru ja Imaverre* (Järva Teataja, 2009)
- *Koerulased meenutavad küüditamist* (Järva Teataja, 2009)
- *15 tiitlit õnnelikele inimestele* (Maaleht, 2008)
- *Koeru ainus aukodanik ehitab metsas spordirada* (Järva Teataja, 2007)
- *Kuidas Türi suusahüppekeskuseks kujunes* (Järva Teataja, 2006)
- *Spordiväljaku avas külaolümpia* (Järva Teataja, 2003)
- *Koeru spordielu hing* (Koeru Kaja, 1986)

1998. aastal tunnustati Unot Järvamaa kohaliku kultuuri edendaja preemiaga. Seda tähistab tema enda istutatud puu Järvamaa Kultuurihiies (Joonis 21). Kulturihiis asub Albu vallas Vargamäel Anton Hansen Tammsaare muuseumi juures. Sinna on istutatud kõikide Järvamaa kultuuripreemiate laureaatide nimelised puud. (A. H. Tammsaare muuseum Vargamäel, 2015)



Joonis 21. Tahvel Uno Aani nimelise puu juures Järvamaa Kulturihiies (Pärtel, 2013)

Üheks tunnustuseks on ka inimeste arvamus Unost. Endine Järva maavanem Tiina Oraste ja Koeru kultuurimaja direktor Eva Linno kinnitasid mõlemad, et neil on suur au kirjutada Unost.

Tiina Oraste (Joonis 22) mõtted: „Täpselt ma ei teagi, millal ma Unot esimest korda nägin või temaga tuttavaks sain. Tundub, et ma olen teda teadnud ja tundnud terve oma elu, kuigi ma pole põline järvakas.“ (Oraste, 2015)



Joonis 22. Maavanem Tiina Oraste ja Uno Aan (Leppoja, 2011)

„Arvan, et see võis olla seotud tantsuõpetaja Liidia Laidineniga, kes juhendas meid kui noori tantsuõpetajaid ja nii sattusime aeg-ajalt Koeru kultuurimajja. Mäletan teda maakonna spordivõistlustelt, kus Uno tegutses korraldaja või kohtunikuna. Igatahes oli ta märkamatult saanud n-ö omaks inimeseks.“ (Oraste, 2015)

„Kui kusagil Uno tegutsemas on, siis esmalt on ikka kuulda tema kõlav ja selge hääl ning seejärel märkadki tema säravat naeratust ja lõbusaid silmi. Tugev käepigistus ning alati mõni kompliment. Selline ta on – alati heatahtlik ja usaldusväärne.“ (Oraste, 2015)

„Uno on kui Hunt Kriimsilm, kellel üheksa ametit. Üks neist oli Koeru Vallavolikogu liikmeks olemine. Mulle on räägitud, et kui Uno sõna võttis, siis teda kuulati ja arvestati. Oma kogukonna eest hoolimine ja selle nimel tegutsemine on tema jaoks iseenesestmõistetav. Väga südamelähedane on talle kodukoha ajalugu ja selle säilitamine. Olgu selleks kas huviteatri lavastused, konverentsid, uurimistööd või mälestuskivide paigaldamine. See on väga suur pärand, mis tema eestvedamisel on loodud.“ (Oraste, 2015)

„Uno tegemistel on kahtlemata suurem mõõde kui vald või kihelkond. Tema tegemisi on märgatud ja tunnustatud nii maakonna kui ka vabariigi tasandil. 2012. aastal Eesti Vabariigi 94. aastapäeval pidasin Paide kultuurikeskuses maavanemana kõne. „Eesti kodus on alati olnud au sees esivanemate elutarkus. Sellest ammutame jõudu, see on meie tegemiste suunanäitaja ning mõõdupuu. Küllap on palju neid isasid, kes andsid või annavad oma lastele eluteele kaasa soovitusi „Kõiki töid, mis teed, tee usinasti!“. Seda põhimõtet on järginud tänavu ainsa järvalasena Vabariigi presidendilt teenetemärgi pälvinud Koeru kultuuri- ja spordielu eestvedaja Uno Aan. Valgetähe V klassi teenetemärgi vastne omanik on kodukoha arengule pühendanud suure osa oma elust ning teinud seda kogu südamest. Täna Teid selle eest!““ (Oraste, 2015)

Eva Linno mõtted: „Uno Aaniga kohtusin esmakordselt augustis 2007, kui olin tööle asunud Koeru kultuurimajas. Eelnevalt olin Uno häält kuulnud läbi ruupori, kui ta enne suursündmuse Koeru tänavatel autoga ringi tiirutas. Olin teda näinud Väinjärve veepeol Neptunit ja jõulude ajal asendamatut jõuluvana tegemas. Tihti küsitakse, kes teeks veel Koerus sellist jõuluvana nagu Uno Aan.“ (Linno, 2015)

„Uno on innustav, leidlik, alati hea sõna, sooja pilgu ja kindlate mõtetega. Mul on ääretult hea meel, et selline inimene on minu teekaaslaseks. Uno leiab alati head lahendused ajaloopäevade korraldamiseks, mälestuskivi või tahvli paigaldamiseks. Külade kokkutulemine ühistegevuseks on olnud Uno südameasjaks pikki aastaid.“ (Linno, 2015)

„Näitemängude juures on ta olnud nii näitleja, lavastaja kui ka lava ja dekoratsioonide meister. Suursündmused Koeru kultuurielus, etendused „Vabaduse ohvrid“ ja „Valupisarais märtsipäevad“ olid suurepärased! Koeru muuseumi ja giiditöös on Uno asendatu mees oma teadmiste, huumorimeele ja kirjanikuoskustega. Mulle meeldib väga, et ta on põhjalik, süsteemne ja kindlate soovidega. Uno ja Vilme kodu ning aed on alati eeskujulikult sätitud. See, et Uno on nimetatud Koeru valla aukodanikuks, on suureks rõõmuks meile kõigile.“ (Linno, 2015)

KOKKUVÕTE

Uno Aan on tuntud Koeru spordi- ja kultuuriedendaja. Ta sündis Koeru valla Vao külas 1936. aastal. Enamiku aja elust on ta pühendanud oma kodukohale. Tema lapsepõlv oli keeruline, kuna oli sõjaaeg. Huvitavamad mälestused tema elust pärinevad lapsepõlvekodust, sõjaajast ja koolis käimisest.

Uno teenis sõjaväes Tallinnas, kus ta tegeles tõsiselt spordiga. Pärast sõjaväge asus ta tööle Paide Laste- ja Noorte Spordikooli suusatreeneriks. Tema eestvedamisel ehitati Türi rajooni esimene suusahüppemägi. 1961. aastal sai Unost Koeru kooli kehalise kasvatuse õpetaja. Ta oli õpetaja, keda kõik austasid ja kelle õpilased olid rajooni ja vabariigi tublimate sportlaste hulgas.

Töötades hiljem kolhoosi spordimetoodiku-bussijuhina, Koeru Vallavalitsuse sotsiaalnõuniku ja Koeru Kultuurimaja direktorina said alguse paljud suured ettevõtmised: laste töö- ja puhkelaagrid, kohtumised sõpruskolhoosidega teistest liiduvabariikidest, Koeru suve- ja talimängud, Väinjärve veepidu ja külade päevad. Tema algatusel on Koeru valda rajatud palju spordirajatisi: kooli staadion, suusa- ja terviserajad ning spordiväljakud küladesse. Ta oli mõttealgatajaks mitmete ülevallaliste suurürituste korraldamisel: „killavoorid“ läbi külade, külade kokkutulekud, Koeru laadad, ajalookonverentsid, küüditatute kokkutulekud jt.

Uno algatusel loodi Koeru Pensionäride Selts ja Koeru Maameeste Ühistu. Ta kuulus aastaid Koeru vallavolikogu ja vallavalitsuse koosseisu.

Uno on olnud abielus 53 aastat. Tal on kaks poega ja viis lapselast. Pojad on läinud elukutse valikul Uno järgedes. Neile kõigile on ta alati olnud abiks, toeks ja suureks eeskujuks.

Elu jooksul on Uno tegelenud mitmete hobidega: näitlemine, jõuluvana mängimine, muuseumi töö eest vastutamine, Koeru valla külade raamatute koostamine ja isamehe amet pulmades.

Uno Aani on tunnustatud Koeru valla, Järva maakonna ja Eesti Vabariigi tasandil. Kõrgeim autasu on Eesti Vabariigi Valgetähe V klassi teenetemärk ja imelise vanaisa aunimetuse ning aasta vabatahtliku tiitel.

KASUTATUD MATERJALID

- Aan, T. 2015. Isa Uno. Aan, M., käsikirjaline mälestus.
- Aan, U. 2014. Koeru legend Uno Aan. Aan, M., helilindistus.
- Aan, V. 2015. Abikaasa Uno. Aan, M., käsikirjaline mälestus.
- A. H. Tammsaare muuseum Vargamäel. <http://www.jarvamaamuuseum.ee/>. 19.04.2015.
- Härm, V. 2015. Vend Uno. Aan, M., käsikirjaline mälestus.
- Linno, E. 2015. Koeru legend Uno Aan. Aan, M., käsikirjaline mälestus.
- Mikovitš, B. 2007. Koeru ainus aukodanik ehitab metsas spordirada. – Järva Teataja, 7.juuli, lk 5.
- Olonen, E. 1986. Koeru spordielu hing. – Koeru Kaja, august.
- Oraste, T. 2015. Koeru legend Uno Aan. Aan, M., käsikirjaline mälestus.
- Pärtel, S. 2015. Töö- ja puhkelaager. Aan, M., käsikirjaline mälestus.
- Reinberg, T. 2009. Vapimärk läheb Koeru ja Imaverre. – Järva Teataja, 10.veebruar, lk 1.
- Saarpuu, K. 2014. Sõjaõuduste tummad tunnistajad olid lapsed. – Järva Teataja, 8.märts, lk 7.
- Tippi, T. 2015. Pulma isamees. Aan, M., käsikirjaline mälestus.

LISA 1. SPORDIPILDID UNOST



Uno (vasakult esimene) Türi suusahüppemäe juures (Erakogust, 1961)



Uno (esimeses reas paremalt teine) Moskvas võimlemislaagris (Erakogust)

LISA 2. SPORDIRAJATISTE PILDID



Koeru Keskkooli staadion (Pärtel, 2006)



Koeru suusarajad (Erakogust, 2015)

LISA 3. UNO JA VILME KULDPULMA PILDID



Uno sünnikodu ees Vaol (Pärtel, 2011)



Uno ja Vilme kodu ees Koerus (Pärtel, 2011)

LISA 4. UNO LAPSELASTEGA



Mirjam koos vanaisa ja vanaemaga (Pärtel, 2002)

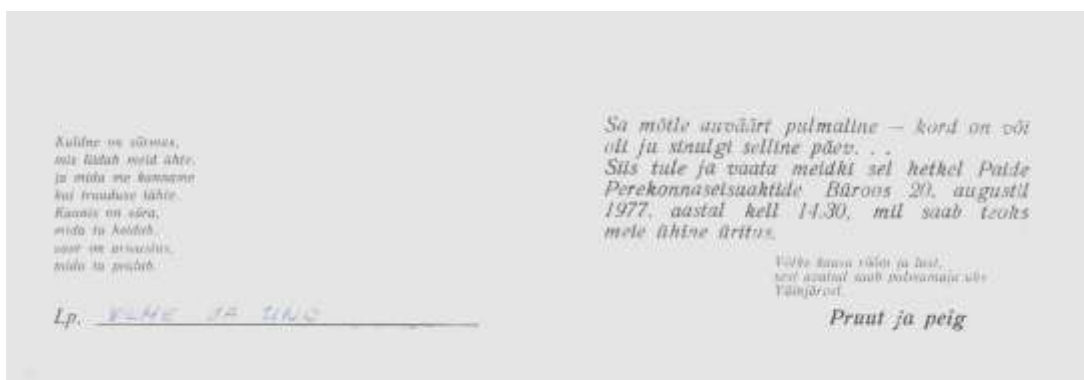


Mark-Erik vanaisaga (Kaljaspoolik, 2006)

LISA 5. ISAMEES PULMAS JA PULMAKUTSE



Tiia ja Väino pulmas isamees (Erakogust, 1977)



Pulmakutse

LISA 6. TUNNUSTUSED JA AUTASUD EESTI VABARIIGI AJAL

2013. a Järvamaa Kodanikuühiskonna Sihtkapitali TÄNUKIRI
2012. a Eesti Vabariigi TEENETEMÄRK – V KLASS
2012. a Järvamaa Spordiliidu TÄNUKIRI
2009. a Järvamaa VAPIMÄRK
2008. a Eesti Vabariigi VABATAHTLIK 2008
2008. a Eesti Vabariigi IMELINE VANAISA 2008
2007. a Koeru valla AUKODANIK
2006. a Eesti Kultuurkapitali AASTAPREEMIA
2006. a Eesti Haridus- ja Teadusministeeriumi TÄNUKIRI
2005. a Eesti Vabariigi Sotsiaalministeeriumi TÄNUKIRI
2005. a Eesti kultuurkapitali AASTAPREEMIA
2005. a Järvamaa SPORDI ELUTÖÖ PREEMIA
2004. a Eesti Olümpiakomitee DIPLOM
2003. a Järvamaa TEENETEMEDAL
2002. a Koeru valla VAPIMÄRK
2001. a Eesti Suusaliidu TREENERI TULEMUSSTIPENDIUM
2000. a Järvamaa PARIM SPORDIAKTIVIST
1998. a Eesti Harrastusteatri Liidu TUNNUSKIRI
1998. a Järvamaa KOHALIKU KULTUURI EDENDAJA PREEMIA
1997. a Õpetajate I teatريفestivali TUNNUSKIRI
1996. a Eesti Maaspordi Liit „Jõud“ 50. aastapäeva MÄLESTUSMEDAL

LISA 7. AUKIRI KEHAKULTUURI JA SPORDI ARENDAJALE



LISA 8. AUKIRI KEHALISE KASVATUSE ÕPETAJALE



LISA 9. EESTI VABARIIGI TEENETEMÄRGI TUNNISTUS

Tunnistus

*Eesti riigile ja rahvale osutatud teenete
tunnustamiseks on Vabariigi President
1. veebruaril 2012. aastal andnud Teile,*

Uno Aan,

Valgetähe viienda klassi ordeni

Toomas Hendrik Ilves

Vabariigi President